TENSIUNEA „ETIC – ESTETIC" ÎN OPERA LUI OSCAR WILDE

Emilia TARABURCA

Unicul roman al lui O. Wilde, publicat în 1890 şi catalogat imediat ca apologie a imoralităţii, deoarece sfida valorile confirmate ale societăţii victoriene târzii cu tendinţa sa moralizatoare, cu siguranţă poate fi alăturat listei cărţilor interzise în timpul său. Romanul e precedat de o succintă, dar consistentă *Prefaţă*, unde sunt expuse principiile estetismului, fenomen literar şi artistic de la sfârşitul secolului al XIX-lea, care, împreună cu simbolismul, a constituit decadentismul cu atmosfera sa de *fin de siècle*.

Autorul declară autonomia categoriilor estetice în comparaţie cu toate celelalte: socială, ideologică, morală etc. „Artistul este creator de lucruri frumoase… Lucrurile frumoase înseamnă numai frumuseţe" [1, p. 3]. În felul acesta este promovată arta pură cu dezideratul „artă pentru artă", opusă oricărei utilităţi, inclusiv celei morale, urmărind ca

scop crearea frumosului dezinteresat. Arta este apreciată doar pentru frumusețea sa, frumosul devenind un scop în sine, criteriul principal al artei.

„Orice artă este cu totul lipsită de utilitate practică” [1, p.4]. Astfel se exclude subordonarea artei unor scopuri extraestetice, utilitariste, cum ar fi punerea artei în slujba unor idealuri civice, sociale, politice și de oricare altă natură. În prezent această poziție, de asemenea, are mai mulți adepți. De exemplu, H.Bloom, elaborând *Canonul occidental*, insistă pe autonomia literaturii, precizând că arta nu trebuie concepută ca program de salvare socială, esteticul fiind ireductibil la ideologie și metafizică [2, p. 50].

„Nu există cărți morale sau imorale. Cărțile sunt bine sau prost scrise, atâta tot”, declară O. Wilde în aceeași *Prefață*, specificând: „Viața morală a oamenilor este o parte din materialul folosit de artist ca subiect, însă moralitatea artei constă în folosirea desăvârșită a unui material lipsit de desăvârșire” [1, p. 3,4]. În artă viciul și virtutea alcătuiesc materialul, dar nu condiția ei de apreciere. Un autor trebuie să aibă putința de a exprima orice, el e superior Binelui și Răului. Despre personajul său, Dorian, autorul menționează că existau clipe când acesta „nu vedea în rău decât un simplu mijloc prin care și-ar fi putut realiza concepția lui despre frumos” [1, p. 219].

Arta oglindește spectatorul, nu viața, consideră liderul estetismului englez. Pornind de la condiția personală, fiecare poate veni cu propria interpretare. În roman, cu trimitere la pictură, Basil insistă asupra faptului că „orice portret pictat cu adevărată simțire este un portret al artistului, nu al celui care îi pozează” [1, p. 11]. În același timp, efectul artei este individual, esteticul fiind o însușire personală, nu socială.

Confruntând parcă atitudinea ostilă cu care a fost receptat romanul său, O. Wilde scria: „Când criticii nu se înțeleg, artistul e în deplin acord cu el însuși”, iar „diversitatea opiniilor privitoare la o operă de artă arată că acea operă este nouă, complexă și fundamentală” [1, p. 4]. Altfel spus, cu cât mai multe discuții și polemici provoacă o operă de artă, cu atât mai desăvârșită este ea. Ar fi fost demnă de toată aprecierea, dacă nu era îndreptată în albia distrugerii, pasiunea cu care critica literară și opinia publică din acea perioadă au acuzat și au

judecat acest roman ce nu se încadra în tiparele moralei tradiționale (precum nu se încadra nici modul de viață al autorului său), apogeul lor devenind, peste câțiva ani, procesul de judecată care-l va condamna pe scriitor la doi ani de muncă silnică, pe care îi va ispăși, ieșind din închisoare epuizat fizic și spiritual.

Culpa lui O. Wilde a fost aceea de a-i pune societății victoriene oglinda în față, arătându-i „portretul", și cealaltă față a sa. Fiindcă inspira repulsie, acesta (romanul-portret) a fost respins cu înverșunare. Atunci când a realizat că-i dezgolește esența, și Dorian, și-a ascuns portretul în cea mai îndepărtată cameră, departe de ochii lumii. Departe de ochii lumii, dar aproape de sine. Portretul oricum există, întotdeauna e acolo ca să-i arate dedesubturile naturii sale: patimile nestăpânite, plăcerile tainice, păcatele sordide, tot ce experimentează în această viață. Iar oglinzile sunt făcute ca să te privești în ele, mai devreme ori mai târziu.

Aparent, portretul îi oferă libertatea de a experimenta viața în cele mai întunecate abisuri, fără „a-și murdări" chipul, dar, în același timp, îl ține captiv, transformându-se în cel mai aspru judecător, urmărin du-i orice faptă, orice intenție și pecetluindu-le pe imaginea sa, care devine tot mai hidoasă și diabolică, pe care Dorian, demonul cu chip de înger, printr-o atracție maladivă, o privește în fiecare zi, căutând schimbările.

La început a fost… dorința. Până să-și vadă proiectată imaginea pe portret, Dorian este un tânăr inocent, naiv, timid, cu un comportament elegant; foarte frumos, un adevărat Adonis printre pământeni, cu un caracter încă neformat și, din acest motiv, ușor de manipulat. E perioada când între chip și suflet încă nu există dezacord, acestea parcă complementându-se. Revelația propriei frumuseți o trăiește în fața tabloului (de citit printre rânduri: impactul artei asupra omului este mai puternic decât cel al vieții reale), a imaginii sale, reflectate în artă, asemenea lui Narcis, care s-a îndrăgostit de chipul său atunci când l-a văzut reflectându-se în apă. Sub influența tabloului, dar și a discuției dintre lordul Henry și pictorul Basil Hallward despre tinerețe, singurul bun de care merită să te bucuri, și despre frumusețe, una dintre marile minunății ale lumii, Dorian e sfâșiat de tristețe,

înțelegând că, cu timpul, chipul său pământesc se va ofili, iar cel de pe tablou va rămâne veșnic tânăr și frumos. Își mărturisește, ridicând parcă o rugă către Ceruri, că ar da orice, până și sufletul, ca să fie invers. Are loc un fel de pact faustic, doar că într-o versiune mai măruntă și mai egoistă.

Realizând peste o perioadă că dorința i-a fost îndeplinită, la început se crede liber și puternic (frumusețea ca armă), voind să experimenteze tot ce-i oferă viața, până la depravare, consumarea drogurilor, chiar crimă, având o patimă pentru păcat, dar urmărind să respecte aparențele. Totodată, se înconjoară de lucruri frumoase: studiază și colecționează pietre prețioase, broderii, parfumuri, podoabe bisericești; corelează cu diverse ramuri ale frumosului în artă: pictură, muzică, teatru, literatură, dorind să-și trăiască viața ca pe o operă de artă, în care el va fi protagonistul, proiectând parcă o estetică a păcatului, considerând că adevărul artei e superior adevărului vieții reale.

Dar cu cât mai mult timp trece, cu atât mai singur și mai nefericit se simte, începe să înțeleagă că frumusețea fizică nu este doar un privilegiu, ci și un blestem, că totul are un preț. Își conștientizează, dar nu își asumă păcatele, se simte hăituit și sufocat, imaginea păcatului persecutându-l din străfundurile conștiinței, dorește uitarea. Pare să caute ispășirea, însă chiar și atunci când își spune că începe șirul faptelor bune, recunoaște că le face din vanitate: din ipocrizie și-a pus masca bunătății, din curiozitate a gustat din renunțarea de sine.

În felul acesta, un roman care prin *Prefață* a formulat principiile estetismului, inclusiv acela despre faptul că arta nu tinde să fie morală, prin conținutul propriu-zis, ca interpretare, depășește aceste afirmații. Portretul nu este doar o operă de artă (e semnificativ că în titlu nu este adus omul real, Dorian, ci arta – portretul, accentuându-se astfel, de la bun început, superioritatea acesteia în raport cu viața), ci, în același timp, reprezintă exteriorizarea sufletului lui Dorian, măcinat de lepra păcatului. Într-un fel ironic, prin lordul Henry, în roman e formulată următoarea întrebare: ce-i folosește unui om dacă izbutește să câștige lumea, dar își pierde sufletul?

Portretul lui Dorian Gray este un roman despre suflet, care e întotdeauna cu noi și de care nu putem fugi, despre consecințele uitării

normelor morale, despre aceea că permanent suntem predispuși ispitelor și de noi depinde ce cale vom alege, deci e și despre alegerile pe care le facem pe parcursul vieții, alegeri care ne pot salva sau ne pot distruge. Avertizează că tinerețea și frumusețea nu ne scutesc de responsabilități morale, că frumusețea exterioară e trecătoare, preîntâmpină despre pericolul la care se expune omul care apreciază doar aparențele și neglijează esența, care e dispus să încalce orice norme pentru a-și conserva fizicul frumos. Romanul ridică mai multe semne de întrebare: ce se întâmplă cu sufletul ascuns după perfecțiunea chipului? Care e prețul pe care ești dispus să-l plătești pentru ceva ce-ți dorești foarte mult, sau, împrumutând formularea lui H.R. Patapievici, „ce se pierde atunci când ceva se câștigă?” [3].

Să fie *Portretul lui Dorian Gray* și o carte de educație? Oscar Wilde ar fi negat ironic. Dar, ca cititori, avem dreptul la propria lectură.

***Referințe*:**

1. WILDE, O. *Portretul lui Dorian Gray*. București: Editura pentru literatură, 1969. 390 p.
2. BLOOM, H. *Canonul occidental*. București: Art, 2018. 696 p.
3. PATAPIEVICI, H.-R. *Omul recent.* București: Humanitas, 2008. 508 p.